

Fellesskap med rom for ulikheter

Åpningstale på Kirkemøtet 14.11.05
av Thor Bjarne Bore, Kirkerådets leder

Kjære Kirkemøte,

Hva er kirkens oppgave, kirkens misjon, i verden? Uten å ha fokus på det forsvinner den samlende visjonen og vi henfaller til lett til organisasjonsdrøfting og stridsspørsmål. Med fokus på misjon hjelpes vi til å se at visjonen gir oss styrke og frimodighet i tjenesten. Målet må være å nå enda lenger ut med det glade budskap om at Gud er god.

I fortellingen om Emmaus-vandrerne ser vi hvordan Jesus tok seg tid til å vandre sammen med disiplene. Øynene deres ble åpnet da de kom til selve kjernen i fellesskapet: De delte brødet som gir liv. Misjon er medvandring. Vår misjon er å lytte og å dele liv. Norsk misjon har gjort dette i 160 år.

En dag under Det lutherske verdensforbunds generalforsamling i Winnipeg i 2003, var det et møte mellom de norske deltakerne og kontakter i partnerkirkene, "friends of Norway". Over 40 utlendinger ga et innblikk i mangfoldet av kirkekontakter. Da de fortalte om fruktene av misjonsarbeidet og om sine forhold til Norge, satt jeg og ønsket inderlig at dette skulle de ha hørt, de hundretusener av misjonsvenner som de siste 160 årene har bedt, samlet inn penger og sendt ut misjonærer til jordens ender. Det var om dem NRK-mannen Arthur Klæbo skrev i "Ullstrømper til Afrika": "dei gav av det vesle dei så sårt trong sjølv, dei hadde ikkje nokon annan måte å vera menneske på enn å dele med dei som hadde det verre".

Impulser og inspirasjon

Dette møtet i Canada tydeliggjorde også for meg at tyngdepunktet har flyttet seg, at det ligger store muligheter både for lokalmenighetene og hele vår kirke hvis vi lytter og åpner oss for impulsene og inspirasjonen fra den verdensvide kirke

I fjor var jeg i Blånildalen i Etiopia. Det var folkefest hos gumuz-folket, der nesten alle ledere har bakgrunn fra misjonens skoler. De feiret at 450 000 mennesker hadde fått et skriftspråk, og det var misjonærer som hadde fått det til. Annen litteratur vil følge etter Det Nye Testamente. Dette er det motsatte av kulturimperialisme, og de som i dag snakker lett nedlatende om den store hvite misjonær som kommer og ødelegger de innfødtes kultur, de skulle ha vært med til Blånildalen den søndagen. Et av mange eksempler på hvordan misjonen har vært med på å styrke folkegruppers kulturelle identitet.

Hele Afrikas moderne historie forteller hvordan frigjøringskraften har hentet inspirasjon i den kristne livstolkning, på tross av at dette var kolonimaktens religion. Vi så det i kampen mot apartheid i Sør-Afrika, vi ser det i dagens etiopiske opposisjonskamp der misjonens barnebarn spiller en viktig rolle.

Samtidig som vi gir honnør til alt det norsk misjonsarbeid har bidratt med i den verdensvide misjon opp gjennom årene, er det også viktig å utfordre både kirke og organisasjoner til å gå kritisk gjennom sin egen historie og ta et oppgjør med det som ikke ble gjort på mottakernes premisser. Bidrar vi til å gi de kirkene vi samarbeider med tro på egne ressurser, eller bidrar vi til å gjøre dem avhengige av støtte utenfra?

I økumenikken deler vi en felles visjon om å være kirke i verden. Vi trenger å møte hverandre for å arbeide med vår teologi og de diakonale utfordringer i en praktisk kirkelig hverdag.

Gjennom internasjonalt arbeidet har Dnk fått impulser fra kirker verden over. Vi deltar i Det lutherske verdensforbund, Kirkenes verdensråd og Konferansen av europeiske kirker.

Økumeniske organisasjonene gir de nye kirkene en mulighet til en møteplass der alle er likeverdige uten at noen blir mottakere og andre givere. Herfra tar vi hjem impulser til vårt eget kirkeliv.

Erkebiskopen av Canterbury besøkte Norge i høst. Han gjorde som den nye Oslo biskop gjorde etter bombene i London i juli, og oppsøkte aktivt muslimske miljøer for å gå sammen med dem, i solidaritet med alle troende som vet at deres religion taler om fred og samarbeid, ikke om vold og krig mellom sivilisasjoner. Erkebiskop Rowan Williams nekter å bli fanget av retorikken om at det vi nå opplever er sivilisasjoner som støter sammen. Kristne så vel som muslimer farges av de samfunn de er en del av. Det finnes ikke en muslimsk og en kristen verden, bildet er mye mer nyansert enn som så.

Religionsmangfoldet

Vi ser stadig oftere både politikere og kirkefolk som oppsøker muslimske miljøer og åpner for dialogen og medvandringen. Dette er helt nødvendig både for å lære hverandre og hverandres tro å kjenne, men også fordi vil deler liv, naboskap og arbeid i byer og bygder og har behov for å bli bedre kjent og forstå hverandre.

Som majoritetskirke har vi et stort ansvar for å bidra til den åpne samtalen, samarbeidet og samhandlingen som regjeringsplattformen ganske riktig anbefaler. Nasjonalt og internasjonalt skal vi videreføre kontaktarbeidet overfor ledere av andre religioner, og for bispedømmene bør det være et poeng å finne fram til religiøse ledere på regionalt nivå, slik det har skjedd for eksempel i Stavanger og Trondheim. Konferansen i Trondheim for bare en uke siden, der kristne og muslimer samtalte om innvandreres og religiøse minoriteters erfaringer med barnevernet, er et konkret eksempel på hvordan mangeårig dialog og tillitsbygging åpner muligheter for åpen samtale også om ømtålige temaer.

Den viktigste tillitsbyggingen mellom kristne og annerledes troende foregår gjennom samtaler på arbeidsplass og skole, i nabolaget og familien. For mange mennesker er religionen en viktig identitetsfaktor. Derfor kan samtalen både bli svært vanskelige og svært berikende.

Det er et stort potensial i å legge til rette for at menigheter og bispedømmer kan utveksle erfaringer om både det som har fungert godt og om de feller andre gjerne kan unngå.

Betoningen av religionsmangfoldet i Norge viser at det ikke går noen rettlinjet utvikling fra et religiøst til et sekularisert samfunn. Nettopp ved å vise åpenhet mot andres religiøse uttrykk, bidrar Den norske kirke til å sikre at religion fortsatt får ha sin naturlige plass i det offentlige rom.

I forhold til representanter for alle tros- og livsynssamfunn må vi hele tiden være åpne for å se og verdsette både likheter og forskjeller, og vi må unngå at det etableres fiendebilder basert på fordommer og misforståelser, enten det gjelder mellom kristne og muslimer, eller mellom kristne og humanetikere.

I møte med erkebiskopen av Canterbury og kristne i søsterkirker får vi viktige impulser til vårt eget kirkeliv. Han talte om at kirken må være statens kritiske venn. Det kan gjelde uansett hva slags ordning det er mellom en legitim demokratisk stat og en kirke. Dette er aktuelt når vi nå går inn i en ny runde med debatt om forholdet mellom stat og kirke. Kirker i Brasil og Sør Afrika som vi nå har tett samarbeid med, har gjort viktige erfaringer i nær fortid hvor kirken måtte ta avstand fra statsmakten. Når statsledelsen nå består av "gamle venner", understreker de at det ikke er mindre viktig at kirkene ivaretar sin uavhengige kritiske rolle, til beste for både samfunnet og kirken.

Samene og den misjonerende kirke

Forsoning er et tema som preger både den økumeniske arena internasjonalt og som også utfordrer vår kirke nasjonalt. Sett i et globalt perspektiv ropes det i dag etter forsoning og fred, og kirkene utfordres til å ta sin del av ansvaret for at forsoning kan bli en realitet.

Da jeg nylig besøkte Rwanda som et ledd i forberedelsene til neste års fasteaksjon, var det utrolig sterk å møte en tutsi, en prest, som forteller om hvordan fire familiemedlemmer var

drept av en hutu – hvoretter en annen i landsbyen står frem og sier: Det var jeg som drepte dem - og hvordan tutsien så legger armen rundt hutuen og sier: ”Du er tilgitt. I det nye Rwanda kan vi ikke bygge på hat”.

I Norge vet vi mye om hvordan både samer, kvener og tatere har lidd under majoritetssamfunnets manglende anerkjennelse og respekt. De kulturelle og åndelige overgrep det samiske folk opplevde gjennom fornorskingspolitikken, har skapt dype sår og gjort at mange ennå i dag ikke klarer å være stolte over egen bakgrunn. Dette har for mange samer, også samiske ungdommer, skapt en avstand til kirken, fordi kirken var bidragsyter i den vanskelige historien som ligger bak. I dag gir dette utslag i manglende rekruttering til kirkelig utdanning og kirkelig tjeneste. Et viktig grunnlag for forsoning ble lagt da KM 1997 kom med en offentlig beklagelse av de overgrep som kirken sto for gjennom fornorskingshistorien. Et nytt skritt i riktig retning er tatt gjennom forsoningsprosjektet 2005 i Nord-Salten i lulesamisk område. Forsoning er en prosess hvor erkjennelse, oppgjør og nye handlinger er nødvendig. Det er viktig at kristen samisk åndelighet og kulturell egenart, religiøse erfaringer og språk har plass i kirken. Vi trenger et fellesskap hvor det er rom for ulikheter. Behandlingen av Finnmarksloven ble en viktig symbolsak og har blitt opplevd som et forsoningstiltak fra kirkens og statens side.

Misjon handler også om å gjenopprette brutte relasjoner mennesker imellom, står det i vårt saksdokumentet. Forsoning involverer viljen til å lytte til hverandres fortellinger. Viljen til å åpne seg for historien. Det er ikke slik at vi blir ferdig med det som har vært om vi forsøker å glemme og lar være å snakke om det. Snarere tvert imot.

Medvandring

Misjon er medvandring og trosopplæring: å dele troen slik at de dømte kan vokse opp med kunnskap om kristendommen som levende tro og få livshjelp og støtte til å mestre og tolke tilværelsen.

Hva med medvandring i asyl- og flyktningpolitikken? Når vi stenger grensene, har vi i utgangspunktet stengt muligheten for å vandre sammen og dele vilkår i verden. Som verdens rikeste land må vi gå foran og vise raushetens vei uten å bli kalt naive. Noen misbruker vår vennlighet, men det kan ikke utelukke alle fra muligheten til å søke et verdig liv. Det er de afrikanske landene som bærer hovedtyngden av verdens flyktningstrømmer. Til oss kommer det bare noen få av alle som er på flukt av mange forskjellige grunner.

Også på bakgrunn av det som har skjedd i Frankrike de siste ukene bør Kirkemøtet nå si noe klart om nødvendigheten av å styrke arbeidet, spesielt lokalt, for at våre nye landsmenn skal få en rettmessig plass i den norske hverdag. Integrasjon og fellesskap står helt sentralt når det gjelder muligheten for at alle skal oppleve at de er forpliktet på å bygge et felles samfunn. Nordmenn har ofte en dobbeltholdning til flyktninger og asylsøkere. På avstand er vi ofte restriktive og ønsker ikke for mange i våre nabolag og på våre arbeidsplasser. Men samtidig ser vi et utrolig engasjement i mange lokalsamfunn som opplever at flyktningfamilier har slått rot og blitt et positivt tilskudd til livet i bygda. Når disse trues med utkastelse, stiller både kirkefolk, ordførere, skoleelever og arbeidskollegaer opp og ber myndighetene snu.

Det er denne medmenneskeligheten norsk asyl- og flyktningpolitikk må bygge videre på. Vi ønsker oss ingen Jern-BjarneHåkon, men en minister som står opp for menneskerettighetene i dagens verden.

I går var det de forfulgtes søndag. Jeg møtte to av de forfulgte i Molde sist fredag. Ikke kan de reise hjem, ikke får de være i Norge, de skal sendes ut. To assyriske kristne fra Irak som kom til Norge i 2001. Senere er familiemedlemmer drept eller trakassert, eiendommer er konfiskert, kirker brent. Flere titusener kristne assyrere har måttet flykte de to siste årene. Disse to har tatt økonomisk ansvar for sitt eget liv gjennom arbeid, og de har lært seg norsk og engasjert seg sterkt for å bli en del av det norske samfunnet.

Det finnes mange slike saker i dagens Norge. Det dreier seg om ureturnerbare asylsøkere, om mennesker som er forfulgt på grunn av religion. Sak 6 på vår agenda er viktig, vi må fastholde at internasjonale forpliktelser må praktiseres med rausket.

Misjonerende – og troverdig

Å være en misjonerende kirke er å være en troverdig kirke. Gjennom de siste tiårene har vi stadig blitt konfrontert med og kunne tatt inn over oss livserfaringer som vi tidligere enten bare neglisjerte fordi de ikke angikk oss eller som vi nesten ikke visste eksisterte. At det finnes menn blant oss som har opplevd krenkelser, også seksuelt, er for eksempel noe vi har hatt vanskelig for å tale om. Det har vært en lukket erfaring skjøvet inn i det dypeste mørke, godt bevoktet av tabuer, mistro og forlegenhet. Mange har ikke visst. ”Slikt skjer da ikke med menn, og i alle fall ikke her.” Mange har sett, men ikke tatt det alvorlig.

Omsider, fordi noen har trykket på og minnet om, så ble Adám – et kirkelig tilbud for menn som har vært utsatt for seksuelle overgrep – lansert her på Lillehammer av Kirkens ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep for et par timer siden. Ingen ting tyder på at overgrep mot gutter skjer mer i kirkene enn i andre sammenhenger. Men kirkene kan ikke leve, kan ikke tale, kan ikke handle, uten å være troverdig, uten å være villige til å gå inn i de mørke rommene; støtte mennesker som er rammet, gi muligheten til å bryte tausheten og isolasjonen, til å bearbeide og skape gode forandringer, slik Adám ønsker å gjøre. For overgrep rammer!

1000-årig enhetskultur mot slutten

Det er en tilfeldighet, men likefullt et interessant poeng at vi under dette Kirkemøtet både skal samles under temaet den misjonerende kirke og samtidig behandle kirkens kulturmelding. Tradisjonelt har kirkens kulturansvar og kulturelle utfoldelse vært båret oppe av andre institusjoner og personer enn de som har stelt med misjonen. Men kirken kan ikke stenge seg inn i en egen kulturell eller åndelig sfære. Og den kan ikke stenge seg ut fra de religiøse og kulturelle impulsene og den inspirasjon som kommer fra kristne søsken og kirkedannelser som opprinnelig er startet av misjonsvirksomheten, men som nå i mange tilfelle er blitt sterke nasjonale kirker som ønsker å inkludere sin egen, nasjonale kultur i sitt liturgiske og kulturelle uttrykk – ikke bare overta en vestlig, europeisk og fremmed form.

Sterke endringsprosesser er i gang i forhold til hvordan menneskene i vårt samfunn opplever religiøsitet og vedkjenner seg sin kirkelige tilhørighet. Kristentroen eller kristendommen er ikke lenger den eneste religiøse tradisjon som har tiltrekningskraft og uttrykksvilje i vårt eget samfunn. Noe av kjennetegnet på det postmoderne samfunnet er at flerfoldighet og forskjellighet ikke oppleves som en trussel, men som en rikdom for samfunnet.

I vårt samfunn kommer vi fra en tradisjon hvor den ene religion eller det ene trossystem skulle deles av alle og var en usvikelig del av den nasjonale identiteten, både for nasjonen som helhet og for den enkelte. Formelt og kanskje i en god del kirkefolks bevissthet består på sett og vis denne kristne enhetskulturen fremdeles, men i praksis har den opphørt å eksistere. Den har til dels smuldret opp innenfra, og den er under angrep utenfra. Både fra de mange levende religiøse tradisjoner i vårt eget samfunn og i forhold til selve den norske statsdannelsen, slik den uttrykker sin religiøse selvforståelse i lovverk og i praktisk politikk. Dette betyr at en 1000-årig kristen enhetskultur er i ferd med å transformeres over til noe annet. Hva det vil bli og hvordan det skal uttrykkes, strever vi alle med å finne ut av. Dette er det lange perspektivet på det som er vårt Kirkemøtes tema.

Åndskraften i kirken

Hvordan skal vi sette den misjonerende kirke i et riktig spenningsforhold til de endringsprosessene som nå pågår i det norske samfunn? Hvordan skal vi make å finne et riktig språk for den åndelighet som kirken og kristentroen representerer? Hvordan kan vi løfte

den frem med all den klarhet og tiltrekningskraft som vi mener det kristne evangelium og de kristne fromhetstradisjoner rommer?

Det er på denne bakgrunn at jeg ser hvordan misjonsoppdraget og kirkens nødvendige kulturelle virksomhet faktisk utspiller seg på samme arena.

Gjennom dette har vi fått hjelp til å overvinne splittelsen mellom kirke og kultur, mellom et lukket åndelig og indrekirkelig univers og den ”farlige” kulturen og ”verden” som er utenfor. Dette gir oss som kirke en helt unik historisk utfordring og sjanse til redefinere vårt grunnlag og forene noe som ofte har vært splittet og uten kraft.

Vi behøver kreativiteten, behøver mennesker som går på leting, som stiller spørsmål, som undrer seg og er underveis. Men vi behøver også noen mennesker blant oss som er i stand til å formulere dette på en kunstnerisk måte med personlig uttrykkskraft og kunstfaglig nivå på det feltet de befinner seg.

Så kan man spørre: er ikke evangeliet nok, det gamle evangelium, som vi synger om i sangen? Mange av oss som er her i dag, møtte den kristne grunnfortellingen gjennom forkynnelsen av den nådige Gud som møter mennesker gjennom Jesu Kristi død for oss på korset og Hans oppstandelse for at vi skal leve.

Slik fikk vi vår religiøse pregning og kom frem til vårt kristne standpunkt. Denne fortellingen er fremdeles helt grunnleggende for vår kristne forståelse. Men det er mange sider av gudsbildet og bildet av jorden og skaperverket og mennesket i kosmos som også hører med i evangeliet. I fjor på Kirkemøtet hørte vi at veien videre ikke handler om å hoppe over bekjennelsen, men å spørre om hva den betyr, og hva den fører til i møte med vår hverdag. Vi behøver flere perspektiv og et rikere språk for å få dette til.

Kunsten i kirken kommer ikke inn som en form for pynt eller unødvendig tillegg. Det kunstneriske uttrykk er vår egen kamp for komme til rette med hvordan vi skal uttrykke den kristne tro i vår egen samtid. Også på dette feltet finnes det dermed et område hvor det kristne vitnesbyrdet – eller misjonen – og den kunstneriske uttrykkskraften møtes.

Som døpte er vi bærere av en historie som har vandret fra generasjon til generasjon i tusenvis av år. Selve budskapet har kommet til oss gjennom muntlig fortellerkunst, poesi, prekenkunst, billedkunst, ritualer og musikk. Kunsten er ikke et tillegg til Kirkens teologi eller budskap, den kan uttrykke selve kjernen av hva det vil si å være kirke.

Da filmen ”Heaven”, basert på et etterlatt manuskript av filmlegenden Kieslowski, ble vist i en norsk kirke, fremkalte kirkerommet nye motiver og bilder fra lerretet som en ordinær kinovisning aldri ville ha maktet. Det ble et livets lerret, hvor filmens budskap og kirkens budskap tangerte hverandre og fortalte at dette rommet er stort nok til å romme både Gud og alle våre timelige spørsmål og menneskelige undring.

Kirke og kultur gir hvert sitt bidrag til den samme livserkjennelsen. Etter mitt syn er dette vitaliserende for både kirke og kunst.

Som mennesker søker vi etter svar, etter å forstå og få kunnskap. For mange er det kunsten som leder til de avgjørende øyeblikk av åpenhet, usikkerhet og vilje til forandring. Kunsten kan lege og fryde, men også ryste og konfrontere. Vi kan føres inn i rom der vi elsker å være, men også til rom der vi blir utrygge og usikre. Rom der vår egen stemme og fastlåste ståsted rokkes i møte med kunsten, og der vi åpnes opp for valg og refleksjon. Rom der vi ser vårt eget liv som en del av en større helhet, der vi utfordres til å ta vare på undringen og åpenheten der muligheter viser seg og verden blir åpnere. Gjennom kunsten søkes det usigelige, også i disse rom kan Gud tale.

Den norske kirkes kulturmelding utfordrer oss til å være frimodige kulturarbeidere i kirke- og samfunnsliv. Denne frimodigheten tar vi med oss inn i behandlingen av saken på dette Kirkemøtet, men også i det videre arbeid i forhold til beslutningstakere og politiske myndigheter

Kirke, regjering - og dialog

Landet har fått en ny regjering. Noen har merket seg at i Soria Moria-erklæringens verdikapittel snakkes det kun om humanistiske verdier der den forrige regjeringen benyttet uttrykket ”kristne og humanistiske verdier”. Kirkens rolle kan aldri sikres gjennom paragrafer, og hva endringen innebærer får vi kommentere hvis den markeres i konkrete saker. Jeg registrerer at kirkeministeren har sagt (til Vårt Land) at hans jobb er å ”sørge for gode levekår for Den norske kirke spesielt, og for de ulike frikirker og trossamfunn”. Jeg ønsker ham all mulig lykke med dette, men det kan nok tenkes at definisjonen av ”gode levekår” vil være forskjellig.

Soria Moria-erklæringen fremholder at ”alle kirker og religiøse grupper må fritt kunne utøve sin virksomhet ut fra egne verdier og selvforståelse», samtidig som den har konkrete punkter om hvordan Den norske kirke bør og skal være. Burde ikke indre anliggender egentlig være opp til kirken selv, slik det i hovedsak er for andre kirkesamfunn, religioner og livssyn i erklæringen? Det kan for eksempel godt tenkes at likestillingslovens prinsipper nedfelles i kirkelig lovverk, men da må det ikke være pålagt av andre enn kirken selv.

Regjeringens ønsker å gjennomgå den kristne formålsparagrafen i opplæringsloven. Jeg er enig i at den flerreligiøse og flerkulturelle situasjonen i Norge gjør det helt nødvendig å tenke nytt. Et krav om at alle elever skal gis en ”kristen og moralsk oppdragelse” er dårlig tilpasset både dagens virkelighet og undervisningen i KRL-faget. Mange har større sympati for formuleringen fra to professorer på Menighetsfakultetet om at ”oppsetninga i grunnskolen skal byggje på grunnleggande verdiar frå kristen og humanistisk tradisjon, gi forståing for verdiar i ulike kulturar og religionar, og vise respekt for overtydinga til elevar og foreldre”. Jeg ser frem til en bred dialog om denne saken.

I regjeringserklæringen heter det at man i samarbeid med Kirken vil utvikle Trondheim og Nidaros som kirkelig tyngdepunkt. Også denne utfordringen til samarbeid og samtenkning bør vi gripe, ikke fordi det eventuelt måtte foreligge et press fra politikere, men fordi Kirken selv vil være tjent med en grundig debatt på kirkens premisser.

Kirkens Hus

En konstruktiv begivenhet i inneværende år har vært det nye fellesskapet i det nye Kirkens Hus. Her er det samlet mye kompetanse, innsatsvilje og -evne til å være koordinerende og støttende ledd som hjelper arbeidslagene til å tjene, bekjenne, misjonere og finne rom for respektfylt samliv. Kirkerådet og Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA) har det siste året hatt konstruktive samtaler om ansvarsdeling og rolleforståelse i Den norske kirke.

Det er og skal være et nært samspill mellom KR og KA. KM/KR er myndighets- og strategiorganer med noen service- og utviklingsoppgaver. KA er en arbeidsgiver- og interesseorganisasjon som har opparbeidet betydelig kompetanse og som oppleves nyttig av brukerne. Jeg ser det som en prioritert utfordring å finne frem til enda bedre utnyttelse av de ressurser som ligger i de to sekretariatene, få til optimal samhandling til beste for menighetene.

Norges Kristne Råd og Norges Frikirkeråd har ført samtaler om en sammenslåing av de to organisasjonene. Her er det all grunn til å gi honnør til de frikirker som har stått i bresjen for å samle alle kristne kirker i et felles forum her hjemme. Den norske kirke gleder seg over at arbeidet for kristen enhet også har gitt seg organisatoriske nedslag her hos oss. Arbeidet for sterkere, dypere og tydeligere fellesskap mellom kirkene i Norge må være det viktigste formålet med den nye organisasjonen. Som majoritetskirke trenger vi å lytte og motta korrektiver fra andre kristne samtidig som vi får en møteplass hvor alle kan lytte, dele og lære av hverandre.

Den vanskelige toleransen

Begrepet toleranse dukker opp stadig oftere og i stadig flere sammenhenger. En populær betydning av toleranse, er denne: det finnes tolerante synspunkter, og det finnes intolerante. Et slikt resonnement er slett ikke uvanlig, men det fører forbausende ofte til det man vil unngå: til ekskludering av det man ikke liker, altså til praktisk intoleranse.

Hvem bestemmer hva som er tolerante standpunkter? Både i kirken og i samfunnet generelt er det opinionen, og opinionen er flertallet. Dermed skjer det merkelige, at toleransen, som oppstod som et forsvar for mindretallets rett til å formulere og forsvare sitt syn, blir forvandlet til en hardhendt praktisering av flertallets mening.

Vi møter oppfatninger om at kirken i enkelte vanskelige spørsmål må følge tidsånden og forholde seg til folkeflertallet, og vi ser ytringer om – i toleransens navn – å innskrenke bevilgninger til formål som oppfattes som intolerante.

Nå skal riktignok Kirken være forsiktig med de altfor store bokstaver på dette området. I den gamle enhetskulturens tid nølte man ikke med å bruke politisk makt mot andres syn. Og i statskirkens nyere historie har man heller ikke alltid vist stor toleranse overfor andre trossamfunn. Men dette har gitt en verdifull lærdom: det lønner seg sjelden å sette politiske makt bak kirkelige sannheter. Det skader kampen for sannheten. Kirken kan ikke tale toleransens sak uten å minnes denne delen av historien, men desto viktigere er lærdommen. For kirken er på den andre siden helt avhengig av toleransen. Den populære oppfatningen av toleranse – at ingen bør holde seg med ”intolerante standpunkter”, altså standpunkter som flertallet kan ha noe imot – vil i virkeligheten føre til at alle må beklippe sine syn, slik at de ikke støter noen. Alle pålegger seg selv, og dermed andre, en flertalls-sensur.

For kirken vil det være en trussel mot egen eksistens. Det budskap som er oss gitt, kan ikke underkastes noe flertallsvotum., Det er ikke garantert mot å vekke anstøt, og skal det lyde i sin bredde, må det også være med krav på universell gyldighet, for det ligger i sakens karakter: Det er et budskap fra Skaper til skapning, derfor må det gjelde alle. At ikke alle opplever det slik, det er den smertelige situasjon vi lever i, i splittelsens og fallets verden.

Toleranse vil i den sammenheng si at budskapet får lyde, men at det aldri må settes makt bak det. Men beklipper man budskapet, svikter man både toleransen og budskapet. Det er jo nettopp derfor vi trenger toleransen: for at alle skal få ytre seg i full bredde, med hele sin oppfatning.

Av samme grunn blir det galt å spille misjon og toleranse ut mot hverandre. Toleransen må tåle at budskap som gjør krav på universell sannhet, forkynnes. Bare da kan toleransen bli satt på prøve. Og bare da kan budskapet utfoldes i sin bredde. Men til gjengjeld må det ikke stilles en makt bak budskapet som forhindrer motsigelse, debatt og helt andre oppfatninger. Flere krav på å være sannhet må få leve side om side. Løsningen på det dilemma som ligger i forholdet mellom toleranse og pretensjoner om noe allmenngyldig, ligger i at man ikke løser dilemmaet. Lager man et kompromiss – litt mindre ambisjoner med budskapet, og litt mindre enn total toleranse – så blir resultatet ingen av delene: Ingen klare posisjoner, men heller ingen reell toleranse. Da får vi lett et flertallsdiktatur, der innholdet blir en slags trendenes stadig skiftende ti på topp.

Misjon kan i stedet bli en virkelig prøvestein på toleransen, også fordi man ikke kan vite hvordan det kristne budskap vil ta form i en ny kontekst. Det er en del av inkarnasjonen at evangeliet skal forkynnes på alle tungemål, og det vil også si at det virkelig finnes en kristendom på norsk – eller riktigere: det finnes flere kristendomsformer på norsk - en annen på japansk og en tredje på amhari – og det skal være slik. Det samme resonnementet kan gjøres gjeldende i forholdet til kultur. Den tradisjonelt lavkirkelige motstanden mot kultur, som har mistet mye av sin makt også blant lekfolket i våre dager, var ikke en kristendom uten kultur, men en kristendom som tok avstand fra en bestemt type urban kultur, kanskje også en overklassens kultur. I stedet ville man ha en lekfolkets kultur, preget av alvor og nødvendighet.

Nye tider – nye spørsmål.

Hver ny tid vil møte og fortolke et klassisk verk på nye måter, fordi hver ny tid har nye spørsmål. Se bare på Henrik Ibsens verker. I 2006 er det 100 år siden han døde, men hans stykker nytolkes og får høyaktualitet når det gjelder dagens ledelsesfilosofi, forretningsmoral, dobbeltmoralisme, maktmisbruk osv. - glimrende eksempler på hvorfor et klassisk verk aldri blir ferdig forstått. Dette gjelder også, og kanskje framfor alt, i forhold til kristendommens hellige bok. Det kan ligge utforskede og uoppdagede sannheter i Skriften og den kristne tradisjon, som bare vår tid spør etter, fordi det vår tid som trenger dem.

Derfor er møte både med vår egen kultur og alle de globale kulturene vi møter i vår tid, så spennende og åpne. Det skal ikke få oss til å skamme oss over verken vår egen kultur eller den kristne tradisjonen vi står i, men gjøre oss nysgjerrige på det nye som kan oppstå når nye tider og nye mennesker møter evangeliet. Dette kan vi se om vi ser tilbake til andre tider, og vi kan se det når nye mennesker møter evangeliet. Den kristne tradisjon ville vært ufattelig mye fattigere uten afrikansk sangfornyelse, latin-amerikansk politisk tenkning, østlig refleksjon over inkarnasjonen og tilbedelsen av dette mysterium. Det som har oppstått i Afrika, var noe som aldri ville kommet fra Europas kirker, men som ofte kan bringe fram glemte sider i den orientalske kulturen som bibelens tekster sprang ut av.

Den moderne toleranse-forståelsen har ofte skapt en slags skamfølelse over kirkens budskap til alle folkeslag. Det kan ha medvirket til en tilbaketrekning: vi får være fornøyd med at noen i egne rekker tror på dette. Men en slik tanke er verken evangelisk eller tolerant. La budskapet lyde i sin helhet og i alle kulturer – først da får vi prøvd ut både hva toleransen betyr og hva budskapet betyr.

Det sentrale

Vår kirke er på noen punkter svært delt når det gjelder vurderingen av etiske spørsmål. Det er likevel interessant å legge merke til at uenigheten i dag mer dreier seg om etiske enn om strengt dogmatiske spørsmål. I sin siste bok peker Paul Leer-Salvesen på hvordan prestene han har intervjuet er forbløffende samstemte når det gjelder forståelsen av Jesu Kristi inkarnasjon og oppstandelse. Det sier oss kanskje også noe om at prestene – ikke overraskende - er i stand til å holde fast ved det sentrale i kristen tro, selv om de tidvis inntar andre standpunkter enn de som fremkommer som autorisert kirkelige gjennom fremstillingene i offentligheten.

Hva er så det sentrale i kristen tro? Det er evangeliet, forstått som Guds virksomme løfter gjennom Jesus om tilgivelse, fellesskap og nytt liv for menneskeheten. At evangeliet er et slikt løfte, som formidles gjennom ord og sakrament, kan vi også praktisere gjennom fellesskapets bestrebelse på å være inkluderende og ikke utelukke noen som griper disse løftene i tro. Vi tror at disse gavene blir tilgjengelige for oss gjennom Jesus Kristus. Et slikt nytt fellesskap har konsekvenser i alle dimensjoner av menneskets liv – og har både åndelige, sosiale, kulturelle og moralske følger.

Det er symfonien Gud ønsker skal lyde fra hans representanter, ikke monotonien og ensrettingen. Dette kulturoppdraget Gud skal vi som kirke forvalte videre. Gud skapte oss ikke som originaler for at vi skulle dø noen år senere som utslitte kopier. Som kirkefader Augustin sier det: Gud elsker hver og en av oss som om det bare var én av oss. Derfor valgte ikke Jesus disipler for å kunne være trygg på samstemt budskap. Han valgte 12 forskjellige mennesker som trodde og tvilte, som seiret og tapte, som var våkne og sovnet, ja som til og med sviktet sin Mester. Og Jesus understreket sin forkjærlighet for forskjellighet ved å la Marta og Maria stå frem i sin kompletterende ulikhet.

Mangfoldets muligheter

Det er viktig å ivareta mangfoldet i tiden som kommer og i de mange utfordringene vi står overfor som kirke, enhetens tid er over. Skapelsens urkraft er å tenke stort om mangfoldets muligheter. Dessverre tolker vi altfor ofte forskjellighet som uttrykk for fiendtlighet, mens

Gud ville at vi skulle tolke forskjellighet som uttrykk for gudskapt, kompletterende mangfold. Dette har produsert splittelse, mistenkeliggjøring, og energilekkasje i store mengder. Nå må vi hjelpe hverandre til å gå noen skritt videre. Vi følger etter en som var Veien uten å være i veien. Vi følger etter en som elsket unge og gamle, kvinner og menn, hissigpropper og fredsæle. Og nettopp fordi kirkens målgruppe osrer av forskjellighet, mer enn noen gang, er kirkens redning at vi som medarbeidere har den samme forskjelligheten i oss og mellom oss. Nå er det tid for å respektere forskjellighet i stedet for å reagere på forskjellighet. Det er tid for å benytte seg av forskjellighetens vitalitet og fargerikdom fremfor å utnytte ulikheten til å gjøre seg stor på andres bekostning.

For mange som har vært slitne etter homofili-debattens ulike varianter i det forløpne år, kom den overveldende oppslutningen også fra folk i den mer konservative tradisjon om Helga Haugland Byfuglien som ny biskop i Borg, som en vitamininnsprøytning mot energitappende strid.

Ved å fastholde evangeliet som Guds nyskapende løfter gjennom Kristus, kan vi også få frem at kristen tro ikke primært er tilslutning til bestemte oppfatninger eller konformitet med eller akseptasjon av bestemte moralske normer, selv om troen må ha et presist – og evangelisk – innhold.

Kristne fester ikke troen sin i lovens krav, men i evangeliets gave og tilsigelse. Det er en alvorlig utfordring for oss som kirke at så mange i dag oppfatter kirken først og fremst som forvalter av bestemte normer, og at mange opplever seg som tvunget til å distansere seg fra kirken fordi de får inntrykk av at den legger mer vekt på lovens krav enn på evangeliets løfte og fellesskapet som følger av det.

Med forankring i vårt fellesskap om det sentrale som er gitt oss gjennom Guds gaver, er det kanskje også lettere å leve sammen med uenighet om etiske spørsmål, som for eksempel homofilis spørsmålet. For det dreier seg ikke om Guds gaver gjennom evangeliet, men om hvordan vi forstår hva det er å leve et ansvarlig liv med vår neste. Dersom slike etiske spørsmål bindes for tett til kirkens forkynnelse av evangeliet, står vi i fare for å gjøre evangeliet til lov, og dermed også å gjøre mennesker fremmede for hva som er det sentrale i kristen tro. Jeg tror det er viktig at vi ikke kaster vekk denne viktige lærdom fra vår lutherske arv.

Det er også grunn til å glede seg over at vi kan ha grundige diskusjoner om etiske spørsmål i vår kirke, der mennesker med ulike oppfatninger kan delta og sørge for at vanskelige spørsmål blir belyst fra flere sider. Det er en del av vår rikdom som kirke at vi har sjansen til å se ting fra ulike vinkler, og vi bør ikke for raskt avfeie den som mener noe annet enn oss som umoralsk eller som en som ikke tar Guds ord alvorlig. Et mangfold av stemmer er et bedre middel til å fremme innsikter som kan virke forpliktende for folk, enn en monolog der alt tas som selvsagt og en ikke kan gå i dybden for å utvikle en forståelse av hva som er rett. Et liknende mangfold av stemmer har for øvrig i de siste tiårene latt oss se begrensninger i vår egen vestlige forståelse av evangeliet, og gitt nye muligheter for å forstå hva evangeliets frigjørende budskap kan bety i andre kulturer enn vår egen.

Slik sett er det ganske interessant å snakke med den colombianske biskop Tito som nå bor i Stavanger. Begrepet synd blir for ham ikke minst den amerikanske maktpåvirkningen i hjemlandet, og eierforholdene der 60 familier eier det meste og tvinger folk inn i elendighet.

Avskaffe fattigdommen

I lys av den globale fattigdom og økende økologiske problemer fremstår en del av de andre problemene vi er opptatt med både i Den norske kirke og i norsk offentlighet som marginale, selv om de ikke er uviktige. Nettopp fordi fattigdom gjelder så mange, og bidrar så sterkt til forringelsen av menneskers muligheter for livsutfoldelse, blir det påfallende hva vi som kirke i Norge velger å konsentrere oppmerksomheten mot som etiske utfordringer. Slik vi presenterer vårt engasjement og prioriterer vårt fokus, opplever offentligheten neppe at fattigdom er det mest presserende etiske problem. Det bør være en alvorlig tankevekker for

kirken hvis vi gir mindre oppmerksomhet til et problem som angår så mange i verdenssamfunnet, mens vi vier desto mer energi på noe som ikke er sentralt i Jesu forkynnelse. Det han sier om rikdommens fristelser og faren for å ignorere den nødlidende, bør være en alvorlig vekker når det gjelder spørsmålet om hvor kirkelig selvransakelse – og etterfølgende engasjement – skal være forankret.

I Norge er det like stort behov for en strategi for å håndtere rikdommens problem som en ny fattigdomsstrategi.

Kampanjen "Make poverty history" har satt fokuset på sletting av u-landgjeld, mer og bedre bistand og rettferdige handelsregler. Lørdag 10. desember er den tredje og siste "hvite-bånd dagen". Jeg vil oppfordre alle landets menigheter til å støtte denne kampanjen gjennom for eksempel å dele ut hvite bånd til menigheten den 11. desember. Kampen mot global fattigdom er vår tids største etiske utfordring. Vår kirke må være i front i denne kampen, ikke for kirkens skyld, men for menneskenes skyld. For i de lidende menneskene ser vi Guds ansikt.

Økumenisk globalisering

Verden er blitt så liten. Tsunamien 2.juledag berørte og utfordret oss alle, vi kommer hverandre nærmere gjennom katastrofer som orkaner, jordskred, flom og jordskjelv. De utfordrer vår grunnleggende solidaritet, og det var flott å se hvilken kreativitet i innsamlingsmetoder tsunamikatastrofen utløste her hjemme. Likedan var det stort å se hvordan Den norske kirke kunne invitere til brede minnemarkeringer i domkirkene og delta i en felles religiøs minnemarkering i Oslo rådhus i januar. Slikt gir håp i en verden der religion brukes for å fremme motsetninger.

I februar samles medlemskirkene i Kirkenes verdensråd til ny generalforsamling i Porto Alegre i Brasil. Organisasjonen står overfor store utfordringer med hensyn til å fornye visjonen om kristen enhet og bore dypere i de teologiske spørsmål som ennå skiller oss. Så lenge den katolske kirke ikke er fullt med og de sterkt voksende karismatiske kirkene verden over ikke er med i det hele tatt i dette fellesskapet, er dette en stor utfordring for KV. Tema for generalforsamlingen er formet som en bønn: "God in your grace, transform the world". Kirkene kan være et alternativ til at menneske blir ført sammen i den økonomiske globaliseringen. Den økumeniske globalisering bygger på alle menneskers like verd for Gud, og at mennesket lovpriser Gud og ikke seg selv eller en annen menneskelig makt. Vår oppgave er å leve for andre, kirken er til for verden.

Våre oppgaver ligger i den verden Gud har skapt, hvor han stadig er til stede og skaper nytt og gir oss ny utsikt. Vi skal ikke komme ovenfra eller utenfra med noe vi har, som vi så overrekker andre mennesker. Vi deler ikke ut fra et lager som vi disponerer, vi skal først og fremst gi oss selv som medmennesker, under samme kår som alle andre. Misjon består ikke bare i forkynnelse, men også i å være til stede, være med i alt som skjer, representere Kristi nærvær i verden. Guds gaver er gitt alle, og vi skal dele det vi får.